

“วันที่หัวใจกลับบ้าน” ของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล :
“บ้าน” ในมิติทางจิตวิญญาณ และความสงบภายใน

“The Day the Heart Returned Home” by Seksan
Praseotkun: “Home” in the Spiritual Dimension and
Inner Peace

บุณย์เสนอ ตริวีเศษ
Bunsanoe Triwiset

Email: bunsanoe.tw@bru.ac.th
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Abstract

The Day the Heart Returned Home was the 40th work of Seksan Praseotkun, a former leader of the procession against dictatorship on October 14, 1973 and former Dean of the Faculty of Political Science, Thammasat University, was a political science scholar and was a writer with a wide range of works. In the year 2009, he was honored as a national artist in Literary Art. **The day the heart returned home** was an essay of 18 stories aimed at presenting important concepts: to explore, to discover what was a mental state that attaches to, and to learn, watch, and practice to redeem from that attachment to freedom and peace, with the language from the elaborate words and the use of effective figures of speech, leading to achievement of a beautiful spiritual presentation.

Keywords: The Day the Heart Returned Home, Seksan Praseotkun, Spiritual Dimension, Inner Peace

บทคัดย่อ

วันที่หัวใจกลับบ้าน เป็นผลงานเล่มที่ 40 ของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล อดีตผู้นำขบวนการต่อต้านเผด็จการในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และอดีตคณบดี คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ และเป็นนักเขียนที่มีผลงานหลากหลายประเภท ปี 2552 ได้รับการประกาศเกียรติคุณ เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ **วันที่หัวใจกลับบ้าน** เป็นความเรียง 18 เรื่อง มุ่งนำเสนอแนวคิดสำคัญ คือ เพื่อสำรวจ ค้นหา สิ่งที่เป็นภาวะจิตที่ไปผูกพัน ยึดเกาะ และเรียนรู้ ใฝ่ระวัง ฝึกฝนที่จะไถ่ถอนจากสิ่งที่ยึดติดหนองเหนียวนั้น สู่อิสระและความสงบ ด้วยภาษาจากการสรรคำที่ประณีต และการใช้ภาพพจน์ต่างๆ ที่มีประสิทธิภาพ ทำให้การนำเสนอสารทางจิตวิญญาณบรรลุเป้าประสงค์ อย่างงดงาม

คำสำคัญ: วันที่หัวใจกลับบ้าน, เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, มิติทางจิตวิญญาณ, ความสงบภายใน

บทนำ

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เกิดเมื่อวันที่ 28 มีนาคม พุทธศักราช 2492 ที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ศึกษาชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนบางปะกงบวรวิทยายน ตำบลบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา สำเร็จมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนชลกันยานุกูล จังหวัดชลบุรี ได้รับทุน AFS เป็นนักเรียนแลกเปลี่ยนไปศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาในสหรัฐอเมริกาในระหว่าง พ.ศ. 2510-2511 จากนั้นกลับมาศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย จนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. 2517 และระหว่าง พ.ศ. 2524-2532 ศึกษาต่อในประเทศสหรัฐอเมริกา จนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอก สาขาวิชารัฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ เริ่มเขียนวรรณกรรมตั้งแต่ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเขียนเรื่องสั้น บทกวี บทความ ลงในหนังสือต่างๆ ที่นักศึกษาจัดทำขึ้น นอกจากนี้ยังส่งข้อเขียนบางชิ้นลงพิมพ์ในสยามรัฐรายวัน ขณะอยู่ชั้นปีที่ 4 เสกสรรค์ ได้ส่งเรื่องสั้นเข้าประกวดรางวัลพลับพลามาลี และได้รับรางวัลที่ 3 ก่อนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ได้เข้าประจำกองบรรณาธิการวิทยาสารงานเขียนเรื่องแรก คือ สงครามอินโดจีนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เสกสรรค์ เป็นผู้นำนักศึกษาคนสำคัญ ทำหน้าที่เป็นผู้บัญชาการและควบคุมการเดินขบวนประท้วงรัฐบาลไปตามถนนราชดำเนิน เป็นผู้ประพันธ์บทเพลง “สู้ไม่ถอย” ซึ่งใช้ขับร้องร่วมกันในระหว่างชุมนุม นอกจากนี้ยังได้ปราศรัยในฐานะผู้นำนักศึกษา ระหว่างการชุมนุม สร้างพลังปลุกเร้าจิตใจมวลชนให้ยืนหยัด ต่อสู้ จนได้ชัยชนะ เสกสรรค์ ประเสริฐกุลและผู้นำนักศึกษาอื่นๆ ได้กลายเป็นวีรบุรุษในใจคนหนุ่มสาวสาวยุคนั้น (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2552: 92)

การต่อสู้ทางเมืองหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ทวีความรุนแรงขึ้น เมื่อรัฐบาลได้ปฏิบัติการกดดันผู้ต่อต้านทุกรูปแบบ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล จึงได้

ตัดสินใจเดินทางเข้าป่าเพื่อร่วมขบวนการปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในช่วงก่อนเกิดเหตุ 6 ตุลาคม 2519 เล็กน้อย แต่ต่อมามีความคิดขัดแย้งกับพรรคอย่างรุนแรง เสกสรรค์เห็นว่าพรรคไม่มีความเป็นประชาธิปไตย จึงขอลาออกจากขบวนการปฏิวัติและออกจากป่าพร้อมกับภรรยา ขณะเดียวกันความขัดแย้งภายในขบวนการปฏิวัติประกอบกับการดำเนินนโยบาย 66/23 ของรัฐบาล ก็ได้ส่งผลให้นักศึกษาและประชาชนทยอยกลับมาร่วมพัฒนาชาติไทยเป็นจำนวนมาก จากนั้นเสกสรรค์ได้เดินทางไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ สหรัฐอเมริกา จนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขารัฐศาสตร์

หลังจากได้ใช้ชีวิตอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นเวลา 10 ปี เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้เดินทางกลับประเทศไทย และเข้าทำงานเป็นอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จนเกษียณอายุราชการใน พ.ศ. 2552 ทั้งนี้ ในระหว่างปี พ.ศ. 2536–2538 เสกสรรค์เคยดำรงตำแหน่งคณบดีคณะรัฐศาสตร์ นอกจากนั้นยังทำงานให้แก่สังคมภายนอก เช่น เป็นเลขาธิการคนแรกของมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร และเป็นประธานกลุ่มประชาธิปไตยเพื่อประชาชน (ปขป) ปัจจุบันแม้เกษียณอายุราชการแล้ว ก็ยังเป็นอาจารย์พิเศษสอนนักศึกษาปริญญาเอก และเป็นกรรมการอำนวยการของสถาบันสัญญา ธรรมศักดิ์ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2552: 93)

ในด้านวรรณกรรม เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้สร้างสรรค์วรรณกรรมขึ้นหลายรูปแบบ ทั้งเรื่องสั้น เรื่องสั้นขนาดยาว ความเรียง บันทึก กวีนิพนธ์ บทปาฐกถา บทวิจารณ์วรรณกรรม งานแปล งานเขียนชิ้นแรกเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2512 ได้ตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. 2516 เสกสรรค์ก็ได้สร้างสรรค์ผลงานอย่างต่อเนื่อง โดยเขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ และนิตยสารต่างๆ เช่น ผู้จัดการรายวัน ผู้จัดการรายสัปดาห์ มติชนรายวัน สู่อนาคต ชีวิตกลางแจ้ง Travel Guide นิตยสาร ค.คน เป็นต้น เมื่อนำมารวมเล่ม ผลงานหลายเล่มได้รับการตีพิมพ์ซ้ำ

แล้วซ้ำอีก ปัจจุบันมีหนังสือทั้งสิ้น 45 เล่ม ไม่นับการตีพิมพ์ซ้ำ

วรรณกรรมของเสกสรรในช่วงก่อนปี 2544 ส่วนใหญ่เน้นการวิพากษ์สังคมอย่างเข้มข้น น่าสังเกตว่า ช่วงหลัง พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา เนื้อหาที่เน้นความเข้มข้นในการวิพากษ์วิจารณ์สังคมกลับลดน้อยลงไปมาก กลับมุ่งเน้นวิจารณ์ตนเองเป็นด้านหลัก แต่ปมประเด็นยังอยู่ที่เหตุการณ์สำคัญในอดีตของชีวิตที่ต่อสู้กับทหาร กับพรรคคอมมิวนิสต์ สายตาการมองแบบแตกต่างลดน้อยลงสู่ภาวะเข้าใจจิตภายในของตนเอง หนังสือ **วิหารที่ว่างเปล่า** เป็นจุดพลิกผันการสร้างตัวตนใหม่ ที่หันมาสลายตัวตนอย่างจริงจังจากเคยใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่งเล่าเรื่อง หันมาใช้บุรุษที่สามแทน ความกระตือรือร้นในการแสดงออกทางการเมืองลดน้อยลง กระทั่งไม่อยากเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เนื่องจากบทเรียนที่ผ่านมา ทำให้เรียนรู้ว่า ไม่มีสิ่งใดเป็นอย่างใจตนในสังคมที่ไม่เคารพความเท่าเทียมกัน และมองเห็นว่าการต่อสู้ทางการเมือง สุดท้ายแล้วก็มักจบลงที่ว่า ชนชั้นนำประสงค์จะให้เป็นไปแบบใด วรรณกรรมชุดต่อๆ มา เช่น ผ่านพบไม่ผูกพัน (2548) อำนาจแห่งความว่างความว่างแห่งอำนาจ (2551) บุตรธิดาแห่งดวงดาว (2552) ล้วนมีเนื้อหามุ่งเน้นในการสื่อสารทางจิตวิญญาณแก่ผู้อ่าน

การวิเคราะห์เนื้อหา

วันที่หัวใจกลับบ้าน เป็นผลงานเขียนเล่มที่ 40 ของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ที่มุ่งเน้นการนำเสนอแก่นสารลงลึกไปยังจิตใจที่ต้องสืบย้อนไปถึงจุดกำเนิดแรกเริ่ม มองย้อนออกไปไกลเพื่อให้คนสำนึกว่า การมีอยู่ของคนในปัจจุบัน เกิดจากสิ่งที่ใหญ่กว่าคณมหาศาล การสำนึกถึงสิ่งที่ใหญ่กว่า ทำให้คนมีความเป็นมนุษย์ที่มีความหมาย

วันที่หัวใจกลับบ้าน ประกอบด้วย ความเรียง 18 เรื่อง อาจแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การเดินทางไปยังภูมิประเทศต่างๆ แม่น้ำ ภูเขา ป่าไพร

4 เรื่อง ได้แก่ สัมผัสใน ขุนเขาแห่งความว่าง ภูมิประเทศอันยากยิ่ง และ ห้วย
 ภาวนา **รูปธรรมของความไม่เท่าเทียมกันในสังคมไทย** 3 เรื่อง ได้แก่ ความ
 เจ็บในเสียงปิ่น เมื่อเมืองหลวงน้ำหนักเกิน ดารา ชาวนา เด็กกำพร้า และขอทาน
 และในโลกสีเทา **สถานการณ์ความรัก ความผูกพัน และการพลัดพราก** 3 เรื่อง
 ได้แก่ บาดแผลบางประเภท ซอกมุมที่พักพิง และสายน้ำไม่หวนกลับ และการ
ฝึกฝนสภาวะจิตสู่ความสงบภายใน 8 เรื่อง ได้แก่ ทางโลกทางธรรม วันที่หัวใจ
 กลับบ้าน ความเป็นครู ท่ามกลางความชิงชังรังเกียจ คนกับป่า คนกับคน โอมิ
 โอแห่งคลองปลาแก้ง และที่พักในสายน้ำ

อย่างไรก็ตาม ความเรียงทุกเรื่อง จะใช้ประวัติชีวิตในอดีตของตนเป็น
 ฉากหลัง บางครั้งเป็นการย้อนถึงชีวิตวัยเยาว์ บางครั้งย้อนถึงความผิดพลาดบาง
 ประการ โดยมากเป็นการย้อนถึงชีวิต “นักรบ” บนผาภู เมื่อครั้งเข้าร่วมกับพรรค
 คอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ทั้งนี้ เหมือนเป็นการทบทวนอดีตเพื่อแก้ไขปัจจุบัน
 สะท้อนการเติบโตทางจิตวิญญาณ การพัฒนาลักษณะนิสัยจากเดิมที่เคยมูทะลุ
 ไม่กลัวใคร มีลักษณะเป็นนักเลงโบราณที่ไม่เคยปฏิเสธคำทำของผู้ใด และพร้อม
 ใช้กำลังเพื่อแก้ปัญหาแบบที่คุ้นชิน สู่การฝึกฝน ขัดเกลาตนเอง และมีเหตุผล
 มากขึ้น เข้าใจความเป็นจริงในบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทยมากขึ้น ดังข้อความ

ตัวอย่าง การนำเสนอเนื้อหา การเดินทางไปยังภูมิประเทศต่างๆ

(1) “เขาไม่เคยมาบางน้อย แต่รู้สึกเหมือนเคยมา ไม่เพียงเคยมา หาก
 ในบางมิติยังรู้สึกเหมือนเคยอยู่ กระทั่งในบางวูบของห้วงขณะ เขาไม่แน่ใจเหมือน
 กันว่า ตัวเองคือเด็กน้อยวัยห้าขวบที่กำลังมองโลกของตนผ่านสายตาของชาย
 ชรา หรือเรื่องทั้งหมดมีแต่ตาแก่คนหนึ่งกำลังนึกถึงวัยเด็กที่หายไป” (หน้า 20)

(2) “ดึกสงัด...เขาบอกกับประกายดาวบนผิวน้ำว่า สรรพสิ่งเป็นเช่นนั้น
 เพราะมันเป็นเช่นนั้น เขาไม่ได้มาที่นี่เพื่อค้นหาวัยหนุ่มที่ตกหาย หากประสงค์

เพียงเติมเต็มให้กับวัยซราที่เพิ่งมาเยือน...การเดินทางรอบขุนเขาแห่งอดีตด้วย
อารมณ์ปล่อยาวง ก็แค่สร้างรูปลักษณะให้กับวันเวลา...รูปคือความว่าง ความว่าง
ก็คือรูป...ใช่หรือไม่ว่านี่คือความจริงที่อยู่เหนือสิ่งขัดแย้งทั้งปวง” (หน้า 76)

ตัวอย่าง การนำเสนอเนื้อหา รูปธรรมของความไม่เท่าเทียมกันทาง สังคม

(3) “เขาและนักอุดมคติรุ่นเดียวกันต้องพบกับความพ่ายแพ้ล้มเหลวใน
ความพยายามกอบกู้ชีวิตของชาวไร่ชาวนา ถึงวันนี้โลกของของชาวนายังเผลอลง
ขณะที่คนรุ่นเขายังมาหมดเร็วแรง” (หน้า 135)

(4) “ใช่หรือไม่กว่า 100 ปีมาแล้วที่กรุงเทพฯ ธิปไตยอำนาจในการกำหนด
ตนเองของท้องถิ่นทั่วราชอาณาจักรมาไว้ที่นี่ และราว 50 ปี ที่ผ่านมา แผนพัฒนา
เศรษฐกิจแบบเผด็จการก็ยังขยายความแตกต่างระหว่างกับชนบทให้กว้างกว้าง
จนแทบเป็นคนละประเทศ” (หน้า 129)

(5) “จริงอยู่ ผู้หวังดีจำนวนไม่น้อยต่างออกมาเรียกร้องให้คนไทย ‘รัก
กันไว้เถิด’ ซึ่งหมายถึงว่าพลังที่รักกันดียังคงมีอยู่มากพอสมควร ท่านเหล่านี้ย่อม
ไม่ยากเห็นความรุนแรงอย่างที่เกิดขึ้นอีกต่อไป...แต่ปัญหาเชิงโครงสร้างที่ร้าย
แรงระดับนี้เห็นเลยจะแก้ไขได้ง่ายดายปานนั้น อย่างไรก็ตามในโลกของปุถุชน ความ
รักย่อมไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นคือๆ โดยไม่มีที่มาที่ไป...ใช่หรือไม่ว่าหลายปีที่ผ่านมา
ระบบเศรษฐกิจการเมืองและการศึกษาวัฒนธรรม (ที่เป็นจริง) ในประเทศนี้ ไม่
เคยสอนให้ใครรักใครเลยถ้าไม่ได้ผลประโยชน์อะไรตอบแทน (หน้า 130-131)

(6) “ยิ่งนึกไปเขาก็ยิ่งสงสัยไม่ได้ว่าความเป็นประชาธิปไตย “แท้จริง”
กับประโยชน์สุขของส่วนรวมในประเทศไทยที่ผู้นำทุกฝ่ายเอ่ยอ้างถึง แท้จริงคือ
มานะรังที่มีไว้ปิดบังสิ่งใด” (หน้า 117)

ตัวอย่าง การนำเสนอเนื้อหา สถานการณ์ความรัก ความผูกพัน และ การพลัดพราก

(7) “ชีวิตที่เคยใช้ไปในการเดินตามอคตมคตินั้น แท้จริงแล้วมันไม่ใช่ชีวิตของเขาคนเดียว และยังไม่ใช่เขาคนเดียวที่ต้องจ่ายราคา” (หน้า 207)

(8) “บางทีการเป็นที่รักและไวใจของผู้อื่นนั้น ควรนับเป็นบาปเคราะห์เสียมากกว่าคำอวยพร” (หน้า 34)

(9) “เรามีเหตุผลสารพัดที่จะอธิบายเส้นทางชีวิตของตัวเอง แต่ลึกเข้าไปข้างในแล้วก็อดไม่ได้ที่จะรู้สึกผิดอยู่ในบางเรื่องบางราว คนเราเมื่อผ่านโลกมานานพอ ไข้หรือไม่มีก็มึนเจ็บในใจที่เหตุผลทั้งปวงไม่อาจเยียวยา” (หน้า 106)

ตัวอย่าง การนำเสนอเนื้อหา การฝึกฝนสภาวะจิตสู่ความสงบภายใน

(10) “ในวัยหนุ่ม เขาเองไม่เคยคิดจะก้มยอมให้กับค่านิยมของกระแสหลัก ซึ่งเขาเห็นว่าทั้งแคบและตัน มีหน้าซำยังวางอยู่บนโครงสร้างทางสังคมที่ปราศจากความเป็นธรรม ยามนั้น วัยนั้น เขาไม่เพียงถอยห่างจากวิถีที่ตัวเองรังเกียจ หากยังไกลถึงขั้นทุ่มชีวิตเปลี่ยนแปลงมัน” (หน้า 23)

(11) “เงื่อนไขที่จำเป็นกว่านี้ คือ การเปลื้องเปลือยตัวเองออกจากชุดความคิดทั้งปวง เพื่อเข้าสู่สภาวะสัมผัสตรง รู้จักตรง จากนั้นสลายเส้นแบ่งระหว่างผู้สัมผัสกับสิ่งที่ถูกสัมผัส จนไม่มีการเข้ามาหรือออกไป” (หน้า 142)

(12) “ชีวิตคนเรานั้นช่างเต็มไปด้วยหลุมบ่อทางอารมณ์ หากไม่เจริญสติไว้อย่างต่อเนื่อง ก็ยากนักที่จะไปถึงประตูธรรม” (หน้า 188)

(13) “เขาเอง ไม่รู้เหมือนกันว่าหลายปีที่ผ่านมา อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ตนเองเปลี่ยนจากการใช้ความคิดเป็นตัวตั้งมาเป็นถือนุชชเป็นตัวยึด ทั้งๆ ที่ใน

ช่วงหนึ่งยาวนานเขาก็เคยพร้อมแตกหักรุนแรงเพื่อปกป้องอุดมคติของตน” (หน้า 118)

การวิเคราะห์ทฤษฎีสี่เต่าง

เสกสรรค์มักเปิดเรื่องคล้ายงานเขียนบันทึงคดี เช่น นวนิยาย หรือเรื่องสั้น กล่าวคือ มีใช้การบรรยายฉากด้วยภาษาที่พลิ้วไหวไปกับบรรยากาศในห้วงเวลานั้น จากนั้นค่อยบรรยายถึงความนึกคิด หรือท่าทีของตัวละคร

ตัวอย่าง การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉาก

(14) “หมอกเข้าคลีคลุมทุ่งโล่งและปิดทับด้วยเทือกเขาในฉากหลัง ขณะ
ที่แนวสนข้างแคมป์ก็พราวเลือนราวต้นไม้ในความฝัน เขายืนนิ่งอยู่ในความว่างสี่
ขาวด้วยความรู้สึกเจียบอึ้ง ใจเลือนหายไปกับเมฆหมอกได้พักหนึ่งแล้ว แต่กาย
ยังแยกจากทุกอย่างรอบๆ ตัว” (หน้า 68)

จาก (14) เป็นการใชภพพจน์บุคลาธิษฐาน และอุปมา เพื่อให้ผู้อ่าน
มองเห็นภาพ และร่วมรู้สึกไปกับตัวละครที่กำลังเพริดกับสิ่งที่เห็นเบื้องหน้าและ
การจดจ่อสุดรับไอเซนกับบรรยากาศยามรุ่งอรุณ

ตัวอย่าง การเปิดเรื่องเรื่องแบบการเล่าเรื่อง

(15) “เขามีอายุครบ 60 ปี เมื่อเดือนมีนาคม...มิตรสหายบางคนเสนอ
ตัวเป็นเจ้าของจัดงานเลี้ยง บ้างอยากพิมพ์หนังสือเพื่อยกย่องสรรเสริญ และมี
อยู่ไม่น้อยเฝ้าถามว่า ว่าต่อจากนี้จะทำไร” (หน้า 35)

การบอกเล่าในลักษณะชวนคุย เป็นการยื่นไมตรีแรกเริ่มแก่ผู้อ่าน ทำให้
บรรยากาศการส่งสารรับสารคลีคลายและพร้อมสำหรับการส่งและรับต่อไป

เมื่อเปิดเรื่องภายในหนึ่งหรือสองย่อหน้าแล้ว จากนั้นจะเป็นการไล่เรียง ครุ่นคิดย้อนไปถึงเหตุการณ์ในอดีต วันเยาว์ วันหนุ่มที่กล้าหาญ สถานการณ์ในอดีตที่เป็นจุดเจ็บ ฉากในอดีตถูกสื่อสารออกมาผ่านการครุ่นคำนึง จากนั้นจะเริ่มวกกลับมาที่การสำรวจตัวตนในปัจจุบันขณะ กล่าวถึงความผิดพลาดของตนในอดีต การยึดติดกับอุดมคติแล้วใช้พลังต่างๆ ปกป้องมันไว้ และในระหว่างนั้น จะมองเห็นความพยายามฝึกตน ทั้งการให้เหตุผล และมักจบด้วยข้อความที่เป็นความรวบยอดของเรื่องราวที่กล่าวมา ดังตัวอย่าง

(16) “คนเรา...เวลาได้อยู่ “บ้าน” เจียบๆ มักไม่ค่อยคิดว่า ตัวเองเป็นใคร”
(หน้า 199)

การปิดเรื่อง ในเรื่อง “ห้วยภวนา” ที่เสกสรรค์เดินทางไปพักค้างแรม ณ ที่สูงของเทือกเขาอันซับซ้อน ขณะชิมชั้กับบรรยากาศของปลีควิวก ห่างไกลจากผู้คน และหนังสือ “วัชรปรัชญาปารมิตาสูต” ที่หยิบมาอ่านด้วย และขณะที่ลงไปแช่น้ำในร่องห้วย ปลอ่ยให้ปลามาตอดตามร่างกาย เขากลับรู้สึกกับปลาที่ไม่เหมือนเดิมที่เคยมองว่าเป็นอาหาร ทั้งนี้เนื่องจากที่ผ่านมา กิจกรรมที่เสกสรรค์ทำเป็นประจำคือตกปลาล่าสัตว์ ภาวะดังกล่าวทำให้เขาแทบจะร้องให้ออกมา ภาวะภายในเปรียบเสมือนการที่เขาอนและฝันร้ายเมื่อตื่นขึ้นมาก็คพบว่า ตัวเขาอยู่ที่เดิม เหมือนการที่เขาได้กลับบ้าน “ตรงนี้ต่างหากคือบ้าน... ไม่ใช่...ห้วยภวนานี้ต่างหากคือบ้าน...บ้านไม่ใช่สถานที่ บ้านคือความรู้สึกภายใน”
(หน้า 197)

(17) “จากนั้นมาเขาก็เริ่มรู้สึกกลัวการเป็นที่รักและไว้วางใจของผู้ใด” (หน้า 35)

เป็นการปิดเรื่อง ในเรื่อง “บาดแผลบางประเภท” เนื้อเรื่องกล่าวถึงความผูกพันของเสกสรรค์กับสุนัข 3 ตัว ที่เขาเลี้ยง และสุนัขทั้ง 3 ตัว ก็ต้องจากไปด้วยความจำเป็นและเหตุผล กล่าวคือ สุนัขตัวแรก คือ “ตูบ” เมื่ออายุมากขึ้น

ดูบล้มป่วยด้วยสารพัดโรคที่แพทย์ไม่อาจรักษา เขาตัดสินใจให้แพทย์ฉีดยาให้มันตายพ้นจากการทรมาน ตัวที่ 2 คือ “ชิมบ่า” สุนัขพันธุ์ผสมระหว่างรอดไวเลอร์กับสุนัขไทยข้างถนน พอเติบโตได้ที่ เริ่มกัดคนไม่เลือกตามสัญชาตญาณที่ได้รับจากพ่อแม่ของมัน เขาจำต้องส่งมันให้แก่ผู้เต็มใจอุปถัมภ์ดูแลคนต่อไป ตัวที่ 3 คือ “บ๊ิก” เมื่อมันล้มป่วยและแพทย์ไม่มีทางรักษา เขาก็ตัดสินใจเช่นเดียวกับกรณีของ “ดูบ” การจากไปของสุนัขที่ทั้งเขาและสุนัขมีความผูกพันกันอย่างมาก แต่การกระทำของเขา เขาถือว่าเป็น “บาดแผล” ในใจ ที่กระทำต่อสิ่งที่ตนรัก และรักตนอย่างเลือดเย็น “แน่ละ มันไม่ใช่เรื่องง่ายที่เขาจะต้องแบกความรู้สึกว่าตัวเองเป็น “ผู้ทรยศ” แต่เพื่อนแท้ทั้ง 3 ตัว แต่เขาก็อดรู้สึกไม่ได้ว่า อย่างน้อยตนเองได้มอบผ้าห่อศพที่สวยงามให้กับความฝันที่ตายแล้ว” (หน้า 35)

คุณค่าที่โดดเด่นอันเป็นคุณสมบัติของนักเขียนคือ ความสามารถทางวรรณศิลป์ในระดับเป็นนายของภาษา ไม่ว่าจะเป็นการสร้างคำ การใช้อุปมา (Simile) การใช้อุปลักษณ์ (Metaphor) บุคลาธิษฐาน (Personification) คำถามเชิงวาทศิลป์ (Rhetorical Question) และการซ้ำกระสวนประโยค (Repeating Pattern) โดยมักใช้ภาพพจน์ซ้อนกันหลายชนิดในข้อความเดียวกัน ดังนี้

การใช้อุปมา (Simile) หมายถึง การเปรียบเทียบของสิ่งหนึ่งให้เหมือนหรือคล้ายกับอีกสิ่งหนึ่ง โดยพ้องเสียงที่รูปสมบัติหรือลักษณะสมบัติเป็นสำคัญ โดยใช้คำเปรียบต่างๆ เป็นคำเชื่อม เช่น กล ดั่ง ดุจ ประหนึ่ง เล่ห์ ประเล่ห์ เพียง ถนัด ละม้าย แม้น เหมือน เฉก เช่น เฉกเช่น ราว รวากับ เป็นต้น (สมเกียรติ รัชชมนั, 2551:73)

(18) “กลางคืนคือเงาของกลางวัน โลกส่วนที่สว่างอำพรางโลกที่มีมืดมิด เฉกเช่น รอยยิ้มบนใบหน้ากับรอยหม่นในหัวใจที่สามารถเกิดคู่กันได้ ในห้วงเดียวกัน” (หน้า 192)

ความจริงของกลางวันกลางคืน คือ การเกิดขึ้นจากการหมุนรอบตัวเองของโลกจากทิศตะวันตกไปยังทิศตะวันออก ด้านที่หันรับแสงอาทิตย์เป็น “กลางวัน” และด้านตรงข้ามที่ไม่ได้รับแสงอาทิตย์เป็น “กลางคืน” เช่นเดียวกับในยามที่ได้รับความทุกข์โศกเศร้าก็หมองหม่น หากยามใดมีความสุขโศกเศร้าก็สดใสด้วยรอยยิ้ม

(19) “ใช้...ชีวิตคลี่คลายเหมือนบทกวี เมื่อภายนอกเข้ามาสัมผัส คล้องจองกันภายใน” (หน้า 25)

บทกวีถูกกำหนดด้วยฉันทลักษณ์ที่จำกัดคำ ฉะนั้นการแต่งบทกวีให้ได้ ต้องใช้ความพยายามอย่างมาก เพื่อสรรหาคำสัมผัสนอกไปวางลงให้เหมาะคำ เหมาะความ มีความไพเราะ และได้ความหมายที่ลึกซึ้ง และสามารถส่งสารถึงผู้รับสารอย่างสัมผัสใจด้วย ยิ่งเป็นบทกวีที่ดี เมื่อแต่งได้ตามที่ใจต้องการ ก็รู้สึกคลี่คลายจากความเคร่งเครียด เช่นเดียวกับหากการใช้ชีวิต เมื่อทุกอย่างลงตัว ก็เหมือนบทกวีที่มีสัมผัสคล้องจองได้ดังตาม

(20) “ดวงตาที่ครั้งหนึ่ง เคยเปล่งประกายราวอัญมณี บัดนี้กลับหม่น แห้งปราศจากพลังชีวิต” (หน้า 34)

กล่าวคือ ดวงตาคือหน้าต่างของหัวใจ ดังนั้น เราอาจสังเกตพลังของสิ่งมีชีวิตได้จากดวงตา ในบริบทนี้ เสกสรรค์ได้เปรียบเทียบแววตาของสุนัข “ตูบ” เมื่อครั้งยังวัยหนุ่มเป็นดวงตาที่สะท้อนพลังชีวิตอย่างมาก แต่เมื่อมันล้มป่วยด้วยโรคหลากหลายชนิด ดวงตากลับหม่นหมองสิ้นไร้พลังแทบสิ้นเชิง นั่นก็คือดวงตาที่ทอดอาลัยมายังเขาก่อนมันจะเสียชีวิตด้วยยาฉืดประหาร

บุคลาธิษฐาน (Personification) หมายถึง การทำสิ่งที่ไม่ใช่คนให้มีความรู้สึกนึกคิดอย่างคน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรู้สึกประทับใจ มีอารมณ์สะเทือนใจ

หรือให้ภาพงดงามเป็นภาษากวี มากกว่าการใช้ภาษาอย่างตรงไปตรงมา (สมเกียรติ รักษมณี, 2551: 79)

(21) “เหมือนกลางวันแอบมาเยี่ยมกลางคืน” (หน้า 191)

กล่าวคือ ความจริงของกลางวันกลางคืนที่แท้ได้รับแสงจากดวงอาทิตย์ แต่ความลึกลับของจักรวาลก็ทำให้เราเข้าใจว่า ดวงจันทร์มีแสงในตัวเอง แต่เสกสรรค์กลับใช้ลีลาภาษาให้ความเรียงตรึงตราผู้ด้วยบรรยากาศบรรยากาศของกลางคืนที่สูงเทือกเขาสลัซซบซ้อนว่าด้วยบุคลาธิษฐานอีกว่า “จันทร์เพ็ญลอยดวงขึ้นเหนือแนวป่าทางทิศตะวันออก พร้อมทั้งสายดั่งแสงแจ่มจ้ามาตามช่องว่างระหว่างยอดไม้ ไม่นานผิวพื้นบริเวณลานทางเดินที่ก็เริ่มเรืองสลัว ผิวน้ำในลำห้วยข้างล่างปรากฏประกาย ขณะเสี้ยวแสงเดือนลูปไล้ชะง่อนหิน” (หน้า 191)

(22) “เมื่อเมืองหลวงน้ำหนักเกิน” (หน้า 123)

ภาวะของการมีน้ำหนักที่มากเกินไปของสิ่งมีชีวิต จะแสดงออกด้วยร่างกายที่ใหญ่โต ขยายออกไปทั้งสองข้างของตัว ส่วนสิ่งไม่มีชีวิต เช่น รถบรรทุก ก็มีการกำหนดว่าสามารถบรรทุกได้หนักเพียงใด ที่จะเป็นการรักษาความปลอดภัยให้ใช้งานได้ยืนยาวนาน หากรถบรรทุกที่บรรทุกน้ำหนักเกินกำหนด นอกจากส่งผลต่อความเสื่อมสภาพก่อนกำหนดแล้ว ยังทำให้ถนนยุบพังก่อนอายุด้วยเช่นกัน แต่โดยนัยของข้อความนี้ แม้จะสามารถมองเห็นรูปธรรม แต่เสกสรรค์ต้องการสื่อสารในเชิงนามธรรมมากกว่า กล่าวคือ กรุงเทพฯเป็นเมืองหลวงที่รวมศูนย์ทุกสิ่งทุกอย่าง หน่วยงานหลักๆ สำคัญๆ รวมศูนย์กันอยู่กรุงเทพฯ สถานศึกษา โรงงานอุตสาหกรรม ตลอดจนบรรดาอาสาสมัคร และอบายมุขต่างๆ ส่งผลให้เป็นแหล่งรวมพลังอำนาจด้านมืดเอาไว้อย่างเต็มที่ ทุกอย่างในกรุงเทพฯกระตุ้นแรงขับเคลื่อนตัวด้วยโลหะ โทสะ โมหะ กรุงเทพฯจึงกลายเป็นแหล่งรวมของกิเลสตัณหา ภาพทั้งหมดนี้ เป็นโครงสร้างทางสังคมที่อยู่ดิธรรม กรุงเทพฯจึงดึงดูด

ทรัพยากรที่มีคุณภาพจากชนบทเพื่อเพิ่มเสริมให้ตนแข็งแกร่ง ขณะที่ชนบทอ่อนแอและถดถอยลงตลอดมา “อำนาจรัฐที่รวมศูนย์ และเศรษฐกิจที่รวมทรัพย์ ทำให้เมืองหลวงกรุงเทพฯ เหมือนหัวรถจักรที่วิ่งไปตามลำพังโดยปราศจากขบวน ผู้โดยสารผูกฟ่วงไปด้วย กรุงเทพฯ โตขึ้นไม่หยุดยั้ง ในขณะที่ชนบทล่มสลายอย่างไม่หยุดยั้งเช่นกัน” (หน้า 129)

อุปลักษณ์ (Metaphor)

อุปลักษณ์ หมายถึง ถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบของสองสิ่ง สิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบและอีกสิ่งเป็นแบบเปรียบเทียบ (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556: 99) สิ่งที่ถูกเปรียบและแบบเปรียบเทียบนี้ Lakoff and Johnsan (1980) อธิบายว่า จะต้องเป็นสมาชิกคนละกลุ่มกัน เช่น ถ้อยคำอุปลักษณ์ “เวลาเป็นเงินเป็นทอง” ที่นำ “เงิน” และ “ทอง” ซึ่งหมายถึงโลหะมีค่ามาเป็นแบบเปรียบเทียบเพื่อเปรียบเทียบกับสิ่งที่ถูกเปรียบ คือ “เวลา” ซึ่งหมายถึง ช่วงขณะของความยาวที่มีอยู่หรือเป็นอยู่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1086) ดังนั้น อุปลักษณ์จึงเป็นการกล่าวถึงปฏิสัมพันธ์บางประการระหว่าง 2 สิ่ง โดยอาจจะถ่ายทอดผ่านคำคำเดียวหรือวลีเพียงวลีเดียว

นอกจากนี้ ณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2556: 99) ได้กล่าวว่า อุปลักษณ์เป็นการเนาะความหมายแบบหนึ่งเนื่องจากผู้ใช้อุปลักษณ์ได้หมายความว่าตามรูปและผู้รับสารก็ต้อง “ตีความหมาย” ที่ผู้ใช้อุปลักษณ์ต้องการสื่อออกมา แต่ประเด็นสำคัญที่นักวิจัยปฏิบัติการศาสตร์และนักวาทกรรมวิเคราะห์เชิงพิพากษ์สนใจก็คือ หน้าที่ในด้านการถ่ายทอดความคิด และพลังในการโน้มน้าวใจของอุปลักษณ์ นักวิชาการทั้งสองสาขากล่าวตรงกันว่า อุปลักษณ์สามารถเปลี่ยนมุมมองผู้รับสาร รวมถึงสื่ออุดมการณ์ด้วย ตัวอย่าง การใช้อุปลักษณ์ ได้แก่

“บนทางเดินของชีวิต คนเราล้วนเป็นภูมิประเทศของกันและกัน...ใช่หรือไม่ว่าบางคน ถึงกับเป็นภูมิประเทศอันยากกันดารยิ่ง” (หน้า 101)

น่าสังเกตว่า เหตุใดเสกสรรค์เปรียบคนเป็นภูมิประเทศ เมื่อพิจารณาภูมิประเทศอันหมายถึงลักษณะทางกายภาพและทางธรรมชาติของแผ่นดิน รวมถึงความสูงต่ำของพื้นผิวโลก ทะเลสาบ ถนนหนทาง ต่างๆ หากเราต้องเดินทางไป ในภูมิประเทศต่างๆ บ้างมีหลุมมีบ่อ บ้างราบเรียบ บ้านอุดมสมบูรณ์ บ้างทุรกันดาร จะเห็นได้ว่า เราก็จะได้รับความสะดวกสบาย หรือลำบากแตกต่างกัน เมื่อมาพิจารณารูปลักษณะของ “คน” ก็พบว่า มีลักษณะที่แตกต่างกันเช่นเดียวกับภูมิประเทศ มีสูงต่ำดำขาว มีลักษณะนิสัยที่แตกต่างกัน ในเรื่อง “ภูมิประเทศอันยากยิ่ง” เมื่อเสกสรรค์ได้พบบุคคลหนึ่งซึ่งมีนิสัยไม่พึงประสงค์อย่างยิ่ง เพราะเป็นบุคคลที่คอยรบกวนความสงบสุขของเขา และพยายามยึดเยียดกิจกรรมบางอย่างที่ไม่อยากทำ ถึงขั้นคิดจะหยุดขายคนดังกล่าวด้วยกำลัง แต่เหตุการณ์กลับคลี่คลายโดยที่เขาไม่ต้องทำอย่างที่เขาคิด ภาวะที่เผชิญกับมนุษย์ดังกล่าว เสกสรรค์ได้เปรียบว่าเป็นผู้ “ป่วยด้วยโรคท้องร่วงทางปาก” (หน้า 101) กลายเป็นบุคคลที่เปรียบกับภูมิประเทศอันทุรกันดาร ซึ่งอาจหมายถึงความกันดารคุณสมบัติของสิ่งที่มีมนุษย์ธรรมดาพึงมี น่าก็คือ มารยาทพื้นฐานของมนุษย์

“บทสำรวจพื้นที่ว่าง ณ ใจกลางป่าอารมณ” (คำขยายชื่อเรื่อง)

ในทางรูปธรรม การสำรวจพื้นที่ เช่น ที่ดิน ที่ป่า เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ แต่การสำรวจพื้นที่ว่าง “ณ ใจกลางป่าอารมณ” คือสิ่งใด เสกสรรค์กล่าวถึงสำรวจค้นหา สิ่งที่เป็นภาวะภายใน กล่าวคือ จิตมนุษย์มักไปผูกติดกับเรื่องต่างๆ พลั้วไหวไปตามเงื่อนไขภายนอก ซึ่งเข้ายวนชวนลุ่มหลง โดยมีแรงขับทางกายภาพเป็นพลังให้เลื่อนไหลไปกับความเข้ายวนนั้น จิตที่แส่สายหมกมุ่นกับความรู้สึกต่างๆ ก็เหมือนกับจิตนั้น เดินทางท่องเที่ยวไปยังภูมิสถานซึ่งหลากหลายภูมิประเทศ รวากับจิตที่หลงอยู่ในอุทยานที่กว้างใหญ่ไพศาล หากปล่อยจิตไปลุ่มหลงกับสิ่งดังกล่าว ก็ยากที่จะถอนตัวออกจากการผูกพันยึดเกาะนั้น ชื่อเล่มของความเรียงนี้ จึงมุ่งเน้นนำเสนอ ภาวะของการเฝ้าดูจิตของตนเองเป็นหลัก

ทั้งพยายามฝึกตนเองเอง ทั้งความกระเสือกกระสนที่จะถอนตัวออกมา ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากยิ่ง นายของเหตุผลทั้งหลายที่กล่าวมาก็คือ มุ่งหมายเพื่อจะนำพาที่จิตที่ติดผูกโยงยึดกับอุปาทานทั้งหลายนั้นกลับสู่จิตเดิม คือความไม่มีอะไร ความว่างนั้นหมายถึง ความสงบ นั่นเอง

จะเห็นได้ว่า การใช้อุปลักษณ์ ดังตัวอย่างดังกล่าว เป็นเรื่องของมโนทัศน์การเปรียบเทียบสิ่งสองสิ่งซึ่งอยู่ต่างประเภทกัน แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันแล้ว ก่อให้เกิดความหมายด้วยการตีความ กลวิธีทางภาษาดังกล่าวนี้ มีพลังในการโน้มน้าวใจผู้รับสาร

คำถามเชิงวาทศิลป์ (Rhetorical Question)

คำถามเชิงวาทศิลป์ หมายถึง คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ แต่เว้นที่ว่างให้ผู้อ่านได้คิดหาคำตอบเอง และผู้เขียนก็คาดหวังให้ผู้อ่านคิดตอบให้ได้อย่างถูกต้องตรงกับผู้เขียนต้องการ (Fowler, 1991: 40) พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมของกระทรวงศึกษาธิการ (ทองสุข เกตุโรจน์, 2538: 298-299) กล่าวถึงหน้าที่ในการสื่อสารของคำถามเชิงวาทศิลป์ว่า คำถามเชิงวาทศิลป์นั้น “ประโยคคำถามที่มีได้ต้องการคำตอบอย่างแท้จริง แต่ต้องการให้ข้อความที่พูดมีน้ำหนักยิ่งกว่าที่จะเป็นประโยคบอกเล่าตรงๆ โดยชักชวนผู้ฟังให้คำตอบซึ่งผู้พูดเชื่อว่า เป็นที่กระจางซัดอยู่แล้ว” ส่วน ชนกพร พัวพัฒนกุล (2548: 93) กล่าวว่า การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์นั้นเป็นกลวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เขียนไม่ต้องแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมาตรงๆ แต่ใช้วิธีการตั้งคำถามพร้อมทั้งแสดงเหตุผลสนับสนุนเพื่อนำผู้อ่านไปสู่คำตอบที่ผู้เขียนต้องการ ตัวอย่างการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ ได้แก่

...ใช่หรือไม่ชีวิตคลี่คลายเหมือนบทกวี เมื่อสิ่งภายนอกเข้ามาสัมผัส คล้องจองกับสิ่งที่อยู่ภายใน (หน้า 25)

...ใช่หรือไม่ชีวิตที่หมุนวนอยู่ในกรอบสมมุติ มักจะลงเอยด้วยความผิดหวัง เจ็บปวด เหงา แลเศร้าอยู่ร่ำไป” (หน้า 147)

จะเห็นได้ว่า การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ จากตัวอย่างข้างต้น เป็นชักชวนผู้อ่านคิด แม้สิ่งที่ตั้งคำถามนั้น ผู้อ่านจะรู้อยู่แล้ว แต่กลวิธีทางภาษาจะนำผู้อ่านไปสู่การคิดใคร่ครวญกับสารนั้นอีกครั้ง

การซ้ำกระสวนประโยค (Repeating Pattern)

การซ้ำกระสวนประโยค คือ การนำประโยคที่มีโครงสร้างคล้ายคลึงกัน 2 ประโยคหรือมากกว่านั้นมาลำดับต่อเนื่องกัน การซ้ำประโยคลักษณะนี้เป็นการให้ข้อมูลบางประการในประโยคซ้ำเดิม ขณะเดียวกันก็มีการให้ข้อมูลใหม่บางประการที่แตกต่างออกไปแก่ผู้อ่านด้วย การซ้ำกระสวนประโยคจึงเป็นกลวิธีทางภาษาที่ทั้งสามารถตอกย้ำและเปรียบเทียบภาพหรือความคิดบางประการ ที่ตัวบทต้องสื่อไปยังผู้อ่านไว้ในคราวเดียวกัน นอกจากนี้การซ้ำกระสวนประโยค ยังเป็นการทำให้ข้อมูลเก่าที่ถูกกล่าวซ้ำและข้อมูลใหม่ในประโยคเด่นชัดขึ้น จนเป็นที่สะดุดตาแก่ผู้อ่าน ด้วยเหตุนี้ การซ้ำกระสวนประโยคจึงเป็นกลวิธีทางภาษาที่ทำให้ตัวบทสามารถสื่ออุดมการณ์ไปยังผู้อ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ไชยิตา มณีใส, 2553: 145) ตัวอย่าง การซ้ำกระสวนประโยค ได้แก่

“เงินทองที่มีมากเกินไปเกินอำนาจนำมาซึ่งความทุกข์ ปริญญาหลายใบไม่ได้หมายถึงความรู้ที่มากกว่าคนอื่น อีกทั้งผู้คนที่ไร้ยศไร้ศักดิ์ อาจจะมีคุณสมบัติทางจิตใจสูงกว่าผู้มีฐานะทางสังคมก็ได้” (หน้า 145)

“ผู้คนทะเลาะเบาะแว้งกันเพราะเรื่องนี้เกลียดชังกันเพราะเรื่องนี้ กระทั่งบรรดาพ่อกันก็เพราะเรื่องนี้” (หน้า 145)

“คนจนล้นตลาด กรรมกรนับล้านอ่านหนังสือไม่ออก ชุมชนท้องถิ่นถูกทำลายย่อยยับ ทรัพยากรทุกอย่างอยู่ในมือคนส่วนน้อย การศึกษาล้มเหลวกันทั้งระบบ ช่องว่างระหว่างรายได้กว้าง ประชาชนส่วนใหญ่ไร้อำนาจต่อรอง” (หน้า 159)

จะเห็นได้ว่า ข้อความตัวอย่างข้างต้น จะเห็นกลวิธีทางภาษาที่ทั้งสามารถต่อยอดและเปรียบเทียบภาพหรือความคิดบางประการ ที่ตัวบทต้องสื่อไปยังผู้อ่านไว้ในคราวเดียวกัน นอกจากนี้การซ้ำกระสวนประโยค ยังเป็นการทำให้ข้อมูลเก่าที่ถูกล่ามซ้ำและข้อมูลใหม่ในประโยคเด่นชัดขึ้น จนเป็นที่สะดุดตาแก่ผู้อ่าน ด้วยเหตุนี้ การซ้ำกระสวนประโยคจึงเป็นกลวิธีทางภาษาที่ทำให้ตัวบทสามารถสื่ออุดมการณ์ไปยังผู้อ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิเคราะห์ทัศนคติของผู้แต่ง

พิจารณาถึง “หัวใจที่กลับบ้าน” อันมีแก่นคิดสำคัญคือ “บ้าน” มีนัยที่อาจวิเคราะห์ในด้านน้ำเสียงหรือความคิดเห็นที่สะท้อนผ่านความเรียงทั้ง 18 หัวข้อนี้ อาจประมวลได้ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1. บ้านในฐานะองค์ประกอบและหน้าที่ของสมาชิกในบ้าน การหวนคืนยังจิตเดิมเพื่อรักษาไว้ซึ่งองค์ประกอบของ “บ้าน” และหน้าที่ของผู้เป็นองค์ประกอบในบ้าน กล่าวคือ ในเรื่อง “สายน้ำไม่หวนกลับ” (หน้า 103-112) เสกสรรค์ได้พาพี่ชาย พี่สาว เดินทางไปเที่ยวประเทศพม่า โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ “เป็นห้วงยามที่พี่น้องคลานตามกันมาจะได้แบ่งปันวัยชราให้กัน” (หน้า 103) ระหว่างเสกสรรค์กับครอบครัว มีจุดเจ็บ เกิดขึ้นหลายประการที่เขาสมนึกว่า เขาทำผิดกับครอบครัว เช่น แม่ตายขณะเป็นทหารป่า ไม่มีโอกาสมารอบศพ พี่ชายของเขาสอบได้ทุนไปศึกษาต่างประเทศแต่แม่ไม่อนุญาต เพราะไม่ต้องการให้ลูกชายต้องหายตัวไปแบบเขาอีกคน และความสำนึกนี้ จึงอยากใช้ชีวิตร่วมกับพี่

น้องร่วมห้องเดียวกัน และที่ลึกลงไปมากกว่านั้น เขาคิดถึงแม่ด้วยความรู้สึกผิดที่ไม่มีโอกาสได้ดูแลแม่เลย ในรุ่งเช้าวันหนึ่งเขามองเห็นภาพชายชราวัยต้นๆ เช่นหญิงชราในวิลแชร์ ความสำนึกผิดที่ทำต่อแม่ เขาปรารถนาให้ภาพนั้นเป็นภาพของเขากับแม่ ข้อความต่อไปนี้ สะท้อนองค์ประกอบและหน้าที่ของสมาชิกในบ้าน “ทว่าอีกวาทหนึ่งของความปรารถนา เขาodrู้สึกไม่ได้ว่าคนเข็นวิลแชร์คนนั้นน่าจะเป็นตัวของเขา และผู้ที่นั่งขมยามเข้าคือแม่ที่ยังไม่จากไป” (หน้า 112)

2. บ้านที่เหลื่อมล้ำไร้ความเท่าเทียม เราอยู่บ้านหลังเดียวกันเหตุใดเราจึงไม่เท่ากัน ความเรียงไม่น้อยกว่า 4 เรื่อง ที่มุ่งเน้นสื่อสารเรื่องความไม่เท่าเทียม หรือเหลื่อมล้ำของคนในประเทศ กล่าวคือ เราอยู่ในบ้านที่มีชนชั้นนำ หรือนักการเมืองที่เป็นตัวแทนมักอ้างนโยบาย หรือแสดงวาทกรรมโดยอ้างคนส่วนใหญ่ เช่น จะทำเพื่อเป้าหมายที่สูงส่ง อ้างประชาธิปไตยที่แท้ อ้างผลประโยชน์ส่วนรวม ตลอดจนจงหัวใจสวัสดิภาพและสวัสดิการของประชาชน แต่ที่แท้แล้วสิ่งที่ยกอ้างนี้ เป็นเพียงวาทกรรม เป็นการกระทำทางคำพูด ไม่มีการนำไปปฏิบัติจริง ชนชั้นนำจึงยังคงมั่งคั่ง มั่นคง แต่ประชาชนทรุดโทรมลงไปเรื่อยๆ ทรัพย์สินเงินทองครึ่งหนึ่งของจีดีพีเป็นของคนไม่กี่นามสกุล ขณะผู้คนส่วนใหญ่ยังยากลำบาก โครงสร้างทางสังคมที่อยู่ดิธรรม ไข่หรือไม้ ที่กรุงเทพฯ ดูดดึงทุกสิ่งทุกอย่างจากภูมิภาค คนที่เก่ง คนดี มีความสามารถในชนบท กรุงเทพฯ ดูดดึงไปหมด ไปทำให้กรุงเทพฯ แข็งแรง และนับวันความเจริญทางเทคโนโลยีของกรุงเทพฯ ก็เจริญรุดหน้าไปมาก ในขณะที่เดียวกันชนบทหรือภูมิภาคก็อ่อนแอและล่มสลายไปมหาศาล จริงหรือไม่ที่เรามีการปกครองที่หลักการนั้นยกย่องให้ประชาชนเป็นใหญ่ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยได้ใช้อำนาจของตนเองเลย ในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำสูงสุดในโลก บ้านที่ไร้ความเป็นธรรม

3. การมีบ้านในลักษณะนามธรรม การมีบ้านในลักษณะนามธรรม หมายถึง บ้านที่ไม่ใช่ตัวบ้าน หากแต่เป็นบ้าน คือที่ที่มีคนที่อาทรเขา และเขา

อาหารคนเหล่านั้น กล่าวคือ เสกสรรศรีใช้เวลาเรียนระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 8 ปี เป็นอาจารย์อีก 20 ปี 1 จึงมีเครือข่ายสายใยสัมพันธ์ระหว่างตนกับคนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถานที่ที่อยู่ ณ บ้านเกิดของเสกสรรศรีคืออยู่ริมน้ำ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ตั้งอยู่ริมน้ำ ทั้งสองแห่งนี้สอดคล้องกัน โดยบังเอิญ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงเห็นเหมือนบ้าน เนื่องจาก เป็นสถานที่ที่เขารักและมีคนที่อาทรร้อนใจทุกข์สุขของเขาอย่างแท้จริง (ความรู้สึกที่เป็นหนึ่งเดียวกับพื้นที่ ห้างยาม (ที่ยัง) มีอยู่ของตัวตน แม้แต่พื้นที่ที่เคยสังกัดเป็นทหารป่า ภูหินร่องกล้า ก็รู้สึกว่ นั่นคือบ้าน “ใช่หรือไม่?...เสียงลุ่มมาจากลมหายใจ เล่าไม่มีใช่เจ้าของเพลง ท่วงทำนองที่บรรเลงยังถูกลังจากจิตวิญญาณ” (หน้า 51)

4. บ้านในฐานะความสงบ สิ่งที่เป็นแก่นสารในภาพรวมของความเรียงชุด “วันที่หัวใจกลับบ้าน” คือ การเสนอภาพให้เห็นสภาวะจิตของคนเราที่ออกไปแส่สายโลกเล่นอยู่กับปรากฏการณ์ภายนอก ไม่เพียงนำความทุกข์ร้อนมาให้ หากยังทำให้สายตาที่เราใช้มองโลกพราวมัวไปตามอคติ หรือฉันทาคติด้วย กระทั่งนำไปสู่การหม่นวนกับเรื่องสมมุติทั้งหลาย เราจึงเห็นสภาพของความพยายามไล่ต้อนจิตตัวเองให้กลับบ้านเป็นระยะๆ โดยการกระทำดังกล่าว เมื่อกลายเป็นปกติวิสัย คือการเฝ้าดูความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของตนของผู้อื่น ซึ่งทำให้สามารถมองตัวเองได้ชัดเจนขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้เราเพียรพยายามจะข้ามพ้นจากสภาพนั้น ซึ่งไม่ใช่เรื่องที่จะเกิดได้ง่าย การต่อสู้อะหว่างสิ่งที่เราติดยึดมานานกับความพยายามที่ปลดพันธนาการ จะยังคงถูกตั้งรังมิให้พบความสุขได้โดยง่าย ทั้งนี้ เพราะมนุษย์ตั้งต้นเดินออกจากจิตเดิมแท้มานานแสนนาน การจะชักนำจิตกลับคืนสู่ความสงบได้ จึงต้องใช้ความกล้าหาญจริงจังอย่างยิ่งยวด

บทสรุป

ความเรียงชุด “วันที่หัวใจกลับบ้าน” มีความดีเด่นในการนำเสนอแก่นความคิดเกี่ยวกับการแสวงหาทางจิตวิญญาณสู่ความสงบ ทั้งยังมีความดีเด่นในด้านการใช้ภาษาวรรณศิลป์ที่มีประสิทธิภาพ หากพิจารณาความเรียงชุดนี้ในเชิงคุณค่า อาจกล่าวได้ว่า เป็นงานเขียนที่สื่อสารและโน้มน้าวให้ผู้อ่านได้ตระหนักรู้ว่า การปล่อยใจให้จิตของเราแผ่สายไปกับความเฝ้าฝันทั้งหลายนั้น มิแต่จะนำความทุกข์ทวนสู่เราไม่จบสิ้น มนุษย์จึงควรที่จะหันกลับมาสำรวจตรวจสอบจิตของตน เผื่อระวังมิให้ความหลงผิดมาหน่วงเหนี่ยวดึงรั้งให้จิตไปติดกับดักเพิ่มขึ้นจนยากจะถอนตัวออกมา ทั้งต้องเพียรฝึกฝนตนเองอย่างที่สุดเพื่อ “ตัดเบรก” “บั่นสลาย” ให้ความติดยึดทั้งหลายนั้น ลดความตึงเครียดลง กระทั่งสามารถนำพาจิตกลับบ้านและนำไปสู่ความสงบในที่สุด ความเรียงเล่มนี้ จึงมิใช่เพียงสารคดีธรรมดาที่เพียงจะสื่อสารเรื่องราวแบบตื้นเขิน หากเป็นเครื่องมือทางปัญญาที่พาผู้คนผู้ปรารถนาความสงบและความอิสระไปสู่จุดหมายที่พึงประสงค์ได้

เอกสารอ้างอิง

- สมเกียรติ รัชชมนณี. (2551). **ภาษาวรรณศิลป์**. กรุงเทพฯ: สายน้ำใจ.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2554). **วันที่หัวใจกลับบ้าน: บทสำรวจพื้นที่ว่าง ณ ใจกลางป่าอารมณ์**. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- โชษิตา มณีใส. (2553). **การใช้ภาษาเพื่อประสิทธิผล**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชนกพร พัวพัฒนกุล. (2548). **อุดมทรรศน์เกี่ยวกับ “เขมร” ในปริเฉท หนังสือพิมพ์ไทย: กรณีเหตุจลาจลเผาสถานทูตไทยในกัมพูชา พ.ศ. 2546**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองสุข เกตุโรจน์. (2538). **อธิบายศัพท์วรรณคดี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. แปลจาก Abrams, M.H. 1986. **A Glossary of Literature Terms**. Orlando: Harcourt, Branc, and Company.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). **วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์: แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Fowler, R. (1991). **Language in the new: discourse and ideology in the British press**. London: Routledge.
- Lakoff, G. and M. Johnsan. (1980). **Metaphor we like by**. Chicago; London: The University of Chicago Press.